

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ФАРҒОНА ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995 йилдан нашр этилади
Йилда 6 марта чиқади

6-2021

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

Муассис: Фарғона давлат университети.

«FarDU. ILMİY XABARLAR – НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК. ФерГУ» журналі бир йилда олти марта чоп этилади.

Журнал филология, кимё ҳамда тарих фанлари бўйича Ўзбекистон Республикаси Олий аттестация комиссиясининг докторлик диссертациялари асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Журналдан мақола кўчириб босилганда, манба кўрсатилиши шарт.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Администрацияси ҳузуридаги Ахборот ва оммавий коммуникациялар агентлиги томонидан 2020 йил 2 сентябрда 1109 рақами билан рўйхатга олинган.

Муқова дизайни ва оригинал макет ФарДУ таҳририят-нашриёт бўлимида тайёрланди.

Таҳрир ҳайъати

Бош муҳаррир
Масъул муҳаррир

ШЕРМУҲАММАДОВ Б.Ш.
ЗОКИРОВ И.И

ФАРМОҢОВ Ш. (Ўзбекистон)

БЕЗГУЛОВА О.С. (Россия)

РАШИДОВА С. (Ўзбекистон)

ВАЛИ САВАШ ЙЕЛЕК (Туркия)

ЗАЙНОБИДДИНОВ С. (Ўзбекистон)

JEHAN SHANZADAN NAYYAR (Япония)

LEEDONG WOOK. (Жанубий Корея)

АЪЗАМОВ А. (Ўзбекистон)

КЛАУС ХАЙНСГЕН (Германия)

БАХОДИРХОНОВ К. (Ўзбекистон)

ҒУЛОМОВ С.С. (Ўзбекистон)

БЕРДЫШЕВ А.С. (Қозоғистон)

КАРИМОВ Н.Ф. (Ўзбекистон)

ЧЕСТМИР ШТУКА (Словакия)

ТОЖИБОЕВ К. (Ўзбекистон)

Таҳририят кенгаши

ҚОРАБОЕВ М. (Ўзбекистон)

ОТАЖОНОВ С. (Ўзбекистон)

ЎРИНОВ А.Қ. (Ўзбекистон)

РАСУЛОВ Р. (Ўзбекистон)

ОНАРҚУЛОВ К. (Ўзбекистон)

ГАЗИЕВ Қ. (Ўзбекистон)

ЮЛДАШЕВ Г. (Ўзбекистон)

ХОМИДОВ Ғ. (Ўзбекистон)

ДАДАЕВ С. (Ўзбекистон)

АСҚАРОВ И. (Ўзбекистон)

ИБРАГИМОВ А. (Ўзбекистон)

ИСАҒАЛИЕВ М. (Ўзбекистон)

ТУРДАЛИЕВ А. (Ўзбекистон)

АХМАДАЛИЕВ Ю. (Ўзбекистон)

МЎМИНОВ С. (Ўзбекистон)

МАМАЖОНОВ А. (Ўзбекистон)

ИСКАНДАРОВА Ш. (Ўзбекистон)

ШУКУРОВ Р. (Ўзбекистон)

ЮЛДАШЕВА Д. (Ўзбекистон)

ЖЎРАЕВ Х. (Ўзбекистон)

КАСИМОВ А. (Ўзбекистон)

САБИРДИНОВ А. (Ўзбекистон)

ХОШИМОВА Н. (Ўзбекистон)

ҒОҒУРОВ А. (Ўзбекистон)

АДҲАМОВ М. (Ўзбекистон)

ЎРИНОВ А.А. (Ўзбекистон)

ХОНКЕЛДИЕВ Ш. (Ўзбекистон)

ЭГАМБЕРДИЕВА Т. (Ўзбекистон)

ИСОМИДДИНОВ М. (Ўзбекистон)

УСМОНОВ Б. (Ўзбекистон)

АШИРОВ А. (Ўзбекистон)

МАМАТОВ М. (Ўзбекистон)

ХАКИМОВ Н. (Ўзбекистон)

БАРАТОВ М. (Ўзбекистон)

ОРИПОВ А. (Ўзбекистон)

Муҳаррирлар: Ташматова Т.
Жўрабоева Г.
Шералиева Ж.

Таҳририят манзили:

150100, Фарғона шаҳри, Мураббийлар кўчаси, 19-уй.
Тел.: (0373) 244-44-57. Мобил тел.: (+99891) 670-74-60
Сайт: www.fdu.uz

Босишга рухсат этилди:

Қоғоз бичими: - 60×84 1/8

Босма табоғи:

Офсет босма: Офсет қоғози.

Адади: 50 нусха

Буюртма №

ФарДУ нусха кўпайтириш бўлимида чоп этилди.

Манзил: 150100, Фарғона ш., Мураббийлар кўчаси, 19-уй.

**Фарғона,
2021.**

З.Пардаева	
Кредит-модуль таълим тизимида ўқув жараёнини ташкил қилиш модели	94
Ҳ.Жўраев, З.Раҳимов	
Фурқат ижодининг ўзига хос хусусиятлари	103
Х.Шарафиддинов	
Қофиянинг функционал ва структурал эволюцияси	106
Г.Муҳаммаджонова	
Ижод психологизмининг бадиий талқини	110
Я.Нишанов	
Америка адабиёти тарихи: "Ва қуёш чиқмоқда" романидаги йўқотилган авлод.....	114
А.Маҳмудов	
Олмон адабиётшунослигида Шарқ мавзуси ва унинг эстетик роли	119

ТИЛШУНОСЛИК

А.Мамажонов, М.Мамажонов, Б.Полвонова	
Тилшуносликда вариантлик масаласи ва унинг бошқа ҳодисалар билан муносабати	124
С.Мўминов, А.Юлдашев	
Сўз илмий талқинига бир назар.....	130
М.Зокиров, Ф.Исомиддинов	
Билингв нутқида фонетик интерференциянинг намоён бўлиши хусусида	134
Н.Умарова, О.Холматова	
Мақол ва матал тушунчаси, мақоллар семантикаси хусусида	139
Г.Розиқова, М.Қурбонова	
Чўлпон ва Бехбудий асарларида окказионал бирликларнинг қўлланилиши.....	143
Х.Сотвалдиева	
Инглиз тилини хорижий тил сифатида ўқитишда мақоллардан фойдаланиш	147
Ш.Кахарова	
Ўқитувчи мулоқот ҳулқининг ижтимоий-лисоний хусусиятлари	151
Р.Абдуллаева	
Дунёнинг лисоний мақол манзарасида одамга эстетик баҳони ўрганиш муаммолари	155
Г.Мамаджанова	
Лингвокультуремаларнинг фрейм тақдимотлари параметрлари	159

ПЕДАГОГИКА

Т.Эгамбердиева	
Талабаларда интеллектуал маданиятни ривожлантиришнинг педагогик таҳлили ва талқини	164
Х.Ибраимов, К.Тоджибаева	
Бўлажак тарбиячи ва бошланғич синф ўқитувчиларида инклюзив компетентликни ривожлантириш ижтимоий зарурат сифатида	170

ИЛМИЙ АХБОРОТ

М.Ҳакимов, Ш.Умурзакова	
Озиқ-овқат микробиологияси ва биотехнологияси фанини ўқитишнинг назарий масалалари ва мустақил таълимни ташкил этишнинг шакли ва мазмуни.....	174
Н.Валиева	
Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузурида Дин ишлари бўйича қўмитанинг ташкил этилиши омиллари.....	179
М.Расулов	
Ўзбекистон тарихини ўрганишда маданий мерос объектларининг ўрни	182
Ф.Каримова	
Ўзбек халқ лирикасида олов аналогларининг бадиий вазифаси	186

УДК: 371+517.3

**БЎЛАЖАК ТАРБИЯЧИ ВА БОШЛАНГИЧ СИНОФ ЎҚИТУВЧИЛАРИДА ИНКЛЮЗИВ
КОМПЕТЕНТЛИЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ИЖТИМОЙ ЗАРУРАТ СИФАТИДА****РАЗВИТИЕ ИНКЛЮЗИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ И
УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ КАК СОЦИАЛЬНАЯ ПОТРЕБНОСТЬ****DEVELOPMENT OF INCLUSIVE COMPETENCE
IN FUTURE EDUCATORS AND PRIMARY SCHOOL TEACHERS AS
A SOCIAL NEED****Ибраимов Холбой Ибрагимович¹, Тоджибаева Комила Собит қизи²**¹Ибраимов Холбой Ибрагимович–Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети,
педагогика ва психология кафедраси профессори,
педагогика фанлари доктори²Тоджибаева Комила Собит қизи–Т.Н.Қори Ниёзий номидаги Ўзбекистон педагогика
фанлари илмий-тадқиқот институти докторанти.**Аннотация**

Мақолада республикаимиз мактабгача таълим ва умумий ўрта таълим муассасаларида инклюзив таълимни ташкил этишнинг ҳуқуқий-меъёрий асослари, бу борадаги мавжуд муаммолар ҳамда бўлажак педагог ва тарбиячиларнинг инклюзив компетентлигини ривожлантириш борасида муаллифнинг билдирган таклифлари ҳақида сўз боради.

Аннотация

В статье описаны нормативно-правовые основы организации инклюзивного образования в дошкольных и средних общеобразовательных учреждениях нашей республики, рассматриваются существующие проблемы в этой сфере и приводятся предложения авторов по развитию инклюзивной компетентности будущих педагогов и воспитателей.

Annotation

The article describes the regulatory framework for the organization of inclusive education in preschool and general secondary educational institutions in our republic, examines the existing problems in this area and provides the author's proposals for the development of inclusive competence of future teachers and educators.

Таянч сўз ва иборалар: инклюзив таълим, инклюзив компетентлик, эксклюзия, сегрегация, интеграция, инклюзия.

Ключевые слова и выражения: инклюзивное образование, инклюзивная компетенция, эксклюзия, сегрегация, интеграция, инклюзия.

Key words and expressions: inclusive education, inclusive competence, exclusion, segregation, integration, inclusion.

Ўзбекистон Республикасида ногирон болалар билан боғлиқ таҳлил ва дастлабки баҳолаш ишлари 1966 йилда бошланган. Ҳозирги кунда Ўзбекистонда 250 минг нафарга яқин турли кўринишдаги ногирон бола (16 ёшгача) таълим олиш эҳтиёжига эга. Ногирон болалар учун таълим билан бирга махсус хизматлар ташкил этиш лозим. Мана шуларни ўз ичига жамлаган таълим – инклюзив таълим, деб номланади. Инклюзив таълимнинг мақсади — алоҳида таълим эҳтиёжлари бўлган ўқувчилар учун мактабда махсус восита ва методларни қўллаш орқали махсус педагогларни жалб этган ҳолда тўсиқсиз мослаштирилган таълим муҳитини яратиш, уларнинг жамиятга самарали мослашуви ҳамда тўлақонли уйғунлашувига хизмат

қиладиган сифатли умумий ўрта таълим беришни таъминлашдан иборат.

Мактаблар алоҳида таълим олиш эҳтиёжи бўлган болалар ва уларнинг оналарига коррекцион педагогик ёрдам олишида ва касбга йўналтиришда ҳар томонлама ёрдам кўрсатади.

“Инклюзив таълим” тушунчаси адабиётларда турлича талқин қилинади: «Инклюзив таълим – инглизча (inclusive, inclusion) сўздан олинган бўлиб, уйғунлашмоқ, уйғунлаштирилган, ўзига тортувчи, қамраб олувчи маъноларини англатади [1]. Лотинчада эса (include) қамраб оламан, жалб қиламан маъносини, яъни ногиронлиги бўлган ва оддий болалар ўртасидаги тўсиқларни бартараф этишни назарда тутди. Инклюзив таълим

ПЕДАГОГИКА

барча мамлакатларда давлат сиёсати даражасига кўтарилган масалалардан биридир.

Бизнингча, инклюзив таълим – бу, барча ўқувчилар (тарбияланувчилар) учун махсус таълим эҳтиёжлари ва индивидуал имкониятларнинг фарқлилигини инobatга олган ҳолда таълим муассасаларида илм олишда тенг ҳуқуқлилини таъминлашдир.

Инклюзивлик тамойили таълимда имкониятлари чекланган болалар ижобий руҳий ва ижтимоий ривожланишга эга бўлишлари учун оилада яшашлари ва ўз тенгдошлари билан бирга оддий мактабда билим олишлари лозимлигини назарда тутати. Инклюзив таълим тизими ногиронлар аравачасидаги бола яқин атрофда жойлашган ҳар қандай мактабда таълим олиши, ўзлаштиришда қийналаётган бўлса, ўқиш ва ёзишга ўрганиш учун махсус ёрдамга эга бўлиши, дарсларга қатнамай қўйган болага эса мактабга қайтиш учун тегишли ёрдам кўрсатилишини кафолатлайди.

Ота-оналар ва мутахассис педагоглар инклюзив таълимни нафақат исталган таълим муассасаси учун очиқ эшик сифатида, балки таълим самарадорлиги натижаси учун масъулият сифатида ҳам баҳолашларини истар эдик. Бунда таълим самарадорлиги тақдим этилаётган инклюзив хизмат турларининг алоҳида ёрдамга муҳтож болалар эҳтиёжларига мослиги билан ўлчанади.

Узлуксиз таълим тизимида инклюзив таълимнинг назарий жиҳатларини асослаш ва амалиётга татбиқ этиш ҳам педагогика фани олдида турган долзарб муаммолардан саналади. Ўзбекистон Республикасининг “Мактабгача таълим ва тарбия тўғрисида”ги Қонунининг 17-моддасида мактабгача таълим ташкилотларининг турлари санаб ўтилган бўлиб, улар куйидагилардир [2]:

- умумий турдаги мактабгача таълим ташкилоти;
- кўп тармоқли ихтисослаштирилган мактабгача таълим ташкилоти;
- инклюзив гуруҳларга эга мактабгача таълим ташкилоти;
- қўшма турдаги мактабгача таълим ташкилоти.

Инклюзив гуруҳларга эга мактабгача таълим ташкилотда болаларнинг алоҳида таълим олиш эҳтиёжлари ва индивидуал имкониятларини ҳисобга олган ҳолда, уларни соғлом муҳитга уйғунлаштириш орқали таълим ва тарбия олишлари учун тенг имкониятлар яратилади.

Қўшма турдаги мактабгача таълим ташкилотда ривожланишида жисмоний ёки руҳий нуқсонлари бўлган болаларнинг ва ривожланишида нуқсонлари бўлмаган болаларнинг битта ташкилотда алоҳида гуруҳларда, шунингдек, инклюзив гуруҳларда биргаликда ўқишини ҳамда тарбияланишини ташкил этишга қаратилган мактабгача таълим ва тарбиянинг давлат таълим дастури амалга оширилиши таъминланади [3].

Болаларга, шу жумладан, ўзига хос эҳтиёжлари бор болаларга яқка тартибда таълим дастурларидан фойдаланиш, шунингдек, ўз вақтида инклюзив мактабгача таълим ва тарбия олиш имконини берадиган қулай муҳит яратиш мактабгача таълим ташкилотининг асосий вазифаларидан бири ҳисобланади [4].

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПҚ-4860 сонли “Алоҳида таълим эҳтиёжлари бўлган болаларга таълим-тарбия бериш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарори билан 2020-2025-йилларда халқ таълими тизимида инклюзив таълимни ривожлантириш концепцияси ҳамда 2020-2025-йилларда халқ таълими тизимида инклюзив таълимни ривожлантириш концепциясини 2020-2021-йилларда амалга ошириш бўйича “йўл харитаси” тасдиқланди [5].

Шунингдек, қарорда 2021/2022 ўқув йилидан бошлаб тажриба-синов тариқасида:

- шаҳарларда ҳамда Тошкент шаҳрининг туманларида жойлашган биттадан умумтаълим мактабида инклюзив таълим тизимини жорий қилиш;
- Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳрида жойлашган биттадан умумтаълим мактабида алоҳида таълим эҳтиёжлари бўлган болалар учун бошланғич таянч коррекцион синфларни очиш;
- Қашқадарё, Фарғона ва Хоразм вилоятларида жойлашган биттадан касб-хунар мактабида ихтисослаштирилган таълим муассасаларининг 9-синф битирувчилари ҳамда алоҳида таълим эҳтиёжлари бўлган болалар учун ихтисослаштирилган гуруҳларни ташкил этиш;
- инклюзив таълим тизимини жорий қилиш, бошланғич таянч коррекцион синфларни очиш ва ихтисослаштирилган гуруҳларни ташкил этиш натижаларини ҳисобга олган ҳолда ижобий тажрибани республиканинг бошқа ҳудудларига босқичма-босқич татбиқ этиш [7] вазифалари белгилаб берилган.

Ушбу қарор таълим тизими олдида турган бир қатор муаммоларга ечим топиш мажбуриятини кўндаланг қўяди. Ушбу муаммолар қуйидагилар:

1. Инклюзив таълим тизими соҳасидаги норматив базанинг саёзлиги.

2. Инклюзив таълим тизими учун малакали педагог кадрларни тайёрлаш ва уларнинг инклюзив компетентлигини узлуксиз ривожлантириб бориш заруриятининг юқорилиги;

3. Мактабгача таълим ташкилотлари, умумий ўрта ва ўрта махсус таълим, профессионал таълим, олий таълим тизимида инклюзив таълим беришнинг узлуксизлиги ва изчиллигини таъминлаш муаммоси.

3. Инклюзив таълим жорий этилган муассасалари моддий-техника базасини мустаҳкамлаш эҳтиёжининг юқорилиги.

4. Инклюзив таълим муассасаларида ўқитувчи ва тарбиячилар учун зарур адабиётлар, методик қўлланмаларнинг етарли эмаслиги.

5. Хавфсиз инклюзив таълим муҳитининг етарли даражада таъминланиши борасидаги муаммолар ва ҳ.к.

Ушбу муаммоларни ҳал этиш ҳар бир алоҳида ёрдамга муҳтож боланинг таълими, тарбияси, ривожланиши, ижтимоийлашуви жараёнини муваффақиятли ўтишига замин яратади. Ушбу муаммолар ичида мутахассис тайёрлаш муаммоси ҳам борки, бу муаммони ҳал этиш жуда кўп вақт ва куч сарфланишини талаб қилади. Чунки таълим тизими айнан инсон омили туфайли ҳаракатга келади ва ривожланади ёки, аксинча, инқирозга юз тутади. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёев 2020 йил 30 сентябрда Ўқитувчилар ва мураббийлар куни муносабати билан ўтказилган тадбирда сўзлаган нутқида кадрлар масаласига тўхталар экан, “Бугун биз яшаётган жамиятга янги фикр, янги ғоя, энг муҳими, ислохотларни амалга оширишга қодир бўлган янги авлод кадрлари керак. Ҳар куни сени нима қийнайди, деб сўрашса, ҳеч иккиланмасдан кадрлар қийнайди, кадрлар захираси қийнайди, деб жавоб бераман”, дея таъкидлайди.

Инклюзив таълимни амалиётга жорий этиш ўз-ўзидан педагоглар ва тарбиячилар фаолиятига қўйиладиган талабнинг ортишини, уларнинг функционал мажбуриятлари кўпайишини ва профессионал малакалари кенгайиши эҳтиёжини келтириб чиқаради. Анъанавий билим ва малакаларнинг ўзигина бу таълим турида етарли эмас. Алоҳида ёрдамга муҳтож болалар билан ишлаш педагог

ва тарбиячилардан махсус профессионал компетенция, яъни инклюзив компетентликни талаб қилади.

Педагог ва тарбиячиларнинг касбий компетентлиги муаммоси кўпгина тадқиқотлар предметиға айланган. Масалан, россиялик олима Н.В.Кузьминанинг тадқиқотларида педагогнинг касбий компетентлиги компонентлари методик компетентлик, педагогик-психологик компетентлик ва аутопсихологик компетентлик ва ижтимоий компетентликдан иборат, деб санаб ўтилган. Олиманинг самарадорлиги юқори ва самарадорлиги суи бўлган педагог ҳақида билдирган мулоҳазалари диққатга сазовор. Ушбу фарқ, энг аввало, таълим олувчиларнинг берилган материални ўзлаштириш жараёнидаги ўзига хосликларини ҳисобга олиши, улар фаолиятидаги индивидуал фарқларни кўра олиш қобилиятида сезилади [6] дея келтириб ўтган.

А.К.Маркованинг таъкидлашича, компетентли педагог ўз касбий фаолиятини юқори даражада йўлга қўйган, самарали педагогик мулоқотга кириша оладиган, таълим ва тарбия жараёнида юқори самарадорликни намоён қилиб, шахс ва профессионал сифатида шаклланувчи мутахассисдир. А.К.Маркова педагоглар компетенциясининг бир неча турларини ажратиб кўрсатди: шахсий, ижтимоий, индивидуал, махсус. Олимнинг фикрига кўра, ўқитувчининг касбий компетентлиги касбий педагогик позиция, касбий билим ва кўникмалар, шахсий хусусиятлар кабиларни ўз ичига қамраб олади [7].

О.С.Бородина [8] ўз тадқиқотларида ўқитувчининг инклюзив компетентлиги инклюзив амалиётни жорий этишга ёрдам берувчи, самарали касбий фаолиятни таъминловчи шахсий-интеграиив таълим маҳсули, дея таъриф беради. Ушбу компетентлик тури эса бўлажак педагогларни тайёрлаш жараёнида, яъни инклюзив таълим муҳитида ишлашга тўғри келган вақтдан анча аввал шакллантирилмоғи лозимлигини таъкидлайди.

О.А.Козирева [9] инклюзив компетентликни имконияти чекланган ва ногирон болаларнинг таълимий эҳтиёжларини қондириш учун зарур шароитлар яратишга ёрдам берувчи; инклюзив таълим муҳитини моделлаштирувчи; имконияти чекланган ва ногирон болалар ўқитиш муаммоларини ҳал этишга ёрдам берадиган метод ва технологияларни қўллаш; ўз-ўзини ривожлантириш траекториясини лойиҳалашга

ПЕДАГОГИКА

имкон берувчи педагогик қобилиятлар йиғиндиси сифатида таърифлайди.

Шуни таъкидлаш лозимки, инклюзив компетентликни шакллантириш учун педагог куйидаги муҳим сифатларга эга бўлиши лозим: эмпатия, рефлексия, мобиллик ва мослашувчанлик, ҳамкорлик қобилияти, таълим олувчилар эҳтиёжларига нисбатан сенситивлик, мулоқотчанлик, ўз-ўзини бошқара олиш кўникмаси ва бошқалар.

Хулоса сифатида шуни таъкидлаш лозимки, мактабгача ва умумий ўрта таълим мактаби тарбиячи ва педагог кадрларида инклюзив компетентликни шакллантириш мураккаб, узлуксиз ва тизимли жараён бўлиб, куйидаги тавсиялар инклюзив таълим муҳитида ишлай оладиган замонавий кадрларни тайёрлашда ҳисобга олинишини истар эдик.

1. Инклюзив таълимни жорий этишда узвийлик ва ўзаро алоқадорлик тамойилларига риоя этиш;

2. Инклюзив таълим муаммоси нафақат бўлажак дефектолог мутахассислар, балки бўлажак бошланғич таълим, мактабгача таълим йўналиши педагог-тарбиячилари тўқнаш келиши тайин бўлган муаммо ҳисобланар экан (чунки бугун бошланғич

таълим, мактабгача таълим факультетларида олий педагогик таълимни олаётган талабалар, ўқишни тамомлаб инклюзив синф раҳбарлари ёки инклюзив гуруҳ тарбиячилари бўлиб фаолият олиб боришларини унитмаслигимиз лозим) ушбу йўналишлар ўқув режасидаги педагогик туркум фанлар мазмунига инклюзив таълим мазмунини сингдириш лозим.

3. Инклюзив таълим беришнинг замонавий назарияларини таълим амалиётига сингдириш, бўлажак бошланғич таълим, мактабгача таълим педагог-тарбиячиларига таълим беришда шахсга йўналтирилган ёндашувлар асосларини эгаллашга шароит яратиш.

4. Инклюзив таълим тизими жорий қилинган умумтаълим муассасаларига тьютор (ёрдамчи педагог ходим) сифатида олий таълим муассасаларининг бошланғич таълим, мактабгача таълим йўналишидаги юқори курс талабаларини педагогик амалиёт даврида ихтиёрийлик асосида жалб қилиш.

5. Педагог ва тарбиячилар учун алоҳида ёрдамга муҳтож болаларга хавфсиз инклюзив таълим муҳитини яратишга ёрдам берувчи педагогик, психологик, методик типдаги адабиётлар, қўлланмалар, тавсия ва дастурларни ишлаб чиқиш лозим.

Адабиётлар:

1. <https://lex.uz/docs/-5013007>
2. [https://en.wikipedia.org/wiki/Inclusion_\(education\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Inclusion_(education))
3. <https://www.lex.uz/docs/-4646908>
4. <https://lex.uz/ru/docs/-4333062>
5. <https://lex.uz/ru/docs/-5044711>
6. Кузьмина О.С. Особенности организации подготовки педагогов к работе в условиях инклюзивного образования // В мире научных открытий. – Красноярск: Научно-инновационный центр (Проблемы науки и образования). – 2013. – № 11.8.
7. Маркова А.К. Психология профессионализма. – М.: Издательство: Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996.
8. Бородина О.С. Формирование инклюзивной компетентности будущего учителя основ здоровья // Профессиональное образование в России и за рубежом. – 2014. – № 1 (13).
9. Козырева О.А. Изменения в структуре профессиональной компетентности педагога в условиях перехода к инклюзивному образованию // Сибирский вестник специального образования. – 2017.